

СУБ'ЄКТИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ

Розглянуто значення політичної стабільності в інформаційному порядку денному. Виявлені й досліджені суб'єкти інформаційного забезпечення політичної стабільності та їх роль у досягненні й підтримці політичної стабільності. Проаналізована ймовірність застосування способів маніпуляцій з метою дискредитації демократичних цінностей. Зроблено висновок про те, що механізмом протидії такому сценарію є самі ЗМІ, які в демократичному суспільстві є незалежними від держави й розвиваються на основі конкуренції в інформаційному просторі.

Ключові слова: політична стабільність, інформаційний порядок денний, суб'єкти інформаційного забезпечення політичної стабільності.

Семченко Ольга Владиславівна, кандидат политических наук, докторантка кафедры политологии Одесской национальной академии связи им. А.С. Попова

Субъекты информационного обеспечения политической стабильности

Рассмотрено значение политической стабильности в информационной повестке дня. Выявлены и изучены субъекты информационного обеспечения политической стабильности и их роль в достижении и поддержании политической стабильности. Исследуется вероятность применения приемов манипуляции в целях дискредитации демократических ценностей. Сделан вывод о том, что механизмом противодействия такому сценарию являются сами СМИ, которые в демократическом обществе не подчинены государству и развиваются на основе конкуренции в информационном пространстве.

Ключевые слова: политическая стабильность, информационная повестка дня, субъекты информационного обеспечения политической стабильности.

Semchenko Olga, Political Science, doctoral student of political science of the Odessa National O.S.Popov Academy of Telecommunication

Actors information for political stability

Discussed the importance of political stability in the information agenda. Identified and studied the subjects of information for political stability and their role in achieving and maintaining political stability. We investigate the likelihood of manipulation techniques to discredit democratic values. It is concluded that the mechanism for countering such a scenario are the media themselves, which in a democratic society is not subordinated to the state and developed on the basis of competition in the information space.

Keywords: political stability, the information agenda, the subjects of the information to ensure political stability.

Загальновідомо, що політична стабільність можлива лише за умови збалансованості всіх політичних інститутів, у тому числі політичних партій, а також конструктивної діяльності громадських організацій, узгодженості інтересів різних соціальних груп суспільства, держави й усіх громадян. Тобто суб'єктами політичної стабільності в державі виступають усі структури державної влади, політичні інститути, громадянське суспільство й усі громадяни. Метою цієї статті є розгляд значення політичної стабільності в умовах інформаційного порядку денного. Завдання статті – виявити й дослідити суб'єктів інформаційного забезпечення політичної стабільності та їхню роль у досягненні й підтримці політичної стабільності, чого так бракує нашій країні.

Як відомо, у медіацентричній демократії встановлення новинного порядку денного є для політичних сил однією з пріоритетних цілей. Основна мета суб'єктів інформаційного порядку денного – змусити суспільство думати так, як це вигідно відправникам інформації. Відтак зрозуміло, чому за право формування головних новин дня вони готові боротися не тільки один з одним, але й із ЗМІ, якщо їхній ракурс подачі інформації не збігається з тим, у якому її хочуть бачити політики.

Суб'єктами формування інформаційного політичного порядку денного в демократичному суспільстві виступають ЗМІ, у першу чергу, телебачення, редактори газет, політики і їхні прихильники, впливові люди. Згадаємо відомий вислів про те, що "ЗМІ не можуть вказати нам, що думати, вони можуть тільки вказати, що нам думати про щось" [1, 40]. Це означає, що ті організації, які прагнуть впливати на політичний процес, повинні вміти контролювати ідеологічну сферу суспільства. Звичайно ж, у демократичному суспільстві таке прагнення до контролю за формуванням новинного порядку денного має бути обмежено плюралізмом.

Для організації контролю над процесом новинного планування наймається ціла команда фахівців із комунікації, зв'язків із громадськістю, метою яких є подача у вигідному світлі інформації, доступної для ЗМІ. На думку дослідників, вплив на планування новин є непомітним для простого обивателя. Його можуть помітити тільки політики й журналісти.

Ведучі телевізійних програм та їхні редактори створюють інформаційний контент, метою якого є не тільки подача інформації про ті чи інші події, а й формування ставлення до них. Люди починають оцінювати, що відбувається, на основі нав'язування їм певних цінностей і установок. Так телебачення опановує масовою свідомістю. Роль телебачення як вагомий фактор впливу на політичне життя обґрунтована тим, що воно всеосяжне, його аудиторія не обмежується. У результаті політики, здійснюваної за допомогою телебачення, ми переходимо, як вважає С. Московичі, "від демократії мас до демократії публік", коли всі телеглядачі об'єднані одним джерелом інформації. За його ж словами: "Залишаючись кожен у себе в будинку, вони існують усі разом" [2, 228].

Знаменита книга Г. Маклюєна "Зрозуміти медіа" зберігає свою актуальність і сьогодні. Щоб зрозуміти телебачення, треба враховувати наступне. Телебачення привабливе й сприйнятливие завдяки ефектному поєднанню картинки й тексту. Ця характерна риса телебачення активно використовується різними політичними силами у своїх цілях. Крім того, варто враховувати й більш високий рівень довіри до телебачення порівняно з іншими засобами масової інформації.

Представник Інституту соціології НАН України Н. Костенко на презентації моніторингу теленовин за останній тиждень вересня 2014 р., здійсненого в Києві, відзначила, що вперше за 20 років в Україні зафіксована ситуація, коли рівень недовіри до медіа перевищує рівень довіри. За її словами, українські експерти фіксують падіння довіри громадян України до засобів масової інформації приблизно в півтора рази за минулий рік. При цьому вона відзначила, що ЗМІ є єдиним суспільним інститутом, до якого впала довіра. За словами Костенко, якщо торік 37% довіряли мас-медіа й 29% не довіряли, то цього року ситуація зворотна – тільки 25% довіряють ЗМІ, а 47% не довіряють. При цьому цього року відзначається регіональна диференціація рівня недовіри: від 27% на заході країни до 68% – на Донбасі. Костенко також відзначила, що подібний моніторинг Інститут соціології веде з 1994 року, і "за весь час спостереження вперше зафіксована така ситуація, коли рівень недовіри перевищує рівень довіри до медіа". Для порівняння, за даними опитування, проведеного Центром Разумкова у квітні 2014 року, українським ЗМІ довіряли більше 60% респондентів. При цьому 79,5% опитаних українців висловили недовіру російським мас-медіа [3].

Яскравим прикладом того, що ЗМІ формують ставлення людей до політики, є зниження довіри до уряду з боку американських громадян під час війни у В'єтнамі, що виникло у зв'язку з тим, що через телебачення війна торкнулася простих американців. Отже, засоби масової інформації багатолікі, вони можуть використовуватися як у процесі стабілізації, так і дестабілізації. Так, наприклад, відомо, що коли Леха Валенсу запитали про причини демократичної революції в Польщі, він показав на телевізор і сказав: "Він!". Політика ЗМІ, спрямована на порівняння інформації про провали комуністичних урядів, що завели суспільства в тупик, і про західний спосіб життя привела до падіння підтримки польським суспільством діючої влади. Вважається, що телебачення також відіграло найважливішу роль у демократизації Південної Європи, Латинської Америки, Східної Європи в 1970-1990-і роки. Завдяки телебаченню інформація про настання демократії в сусідніх країнах поширювалася миттєво. Це надавало борцям з диктатурами сили й відчуття підтримки з боку сусідніх демократичних країн. Все це С. Хатінгтон назвав демонстраційним ефектом [4].

А в Іспанії в 1981 р. телевізійний виступ короля Хуана Карлоса дозволив запобігти перевороту в країні. У той же час ЗМІ можуть провокувати протести, демонстрації й навіть путчі, особливо в країнах, де немає демократичних стабілізаторів. "Екстремістськими силами ще ширше, ніж колись, стали застосовуватися методи інформаційно-психологічного впливу й маніпулювання суспільною свідомістю, що дозволяють забезпечити політичну мобілізацію більших мас населення, перетворити їх на юрбу, що діє в інтересах маніпуляторів для делегітимації влади" [5, 3]. Таким чином, в інформаційному суспільстві інформація постає ваговою мобілізуючою силою.

На дестабілізуючий потенціал Інтернету вказує український дослідник І. Залевська. Вона зробила обґрунтований і справедливий висновок про те, що в українських умовах істотну загрозу стабільності політичної системи несе Інтернет. Головною причиною цього є те, що дотепер не створено дієвих правових механізмів, які могли б регламентувати онлайн-простір. Інформаційно-комунікаційні технології, впливаючи на систему інформаційно-політичних відносин, перетворюють її не просто в поле інформаційної боротьби, а у війну компроматів. Інтернет створює умови для поширення компромату на кожну з політичних сил, оскільки правових обмежувальних рамок не існує [6, 103–104].

Тобто, з одного боку, Інтернет створює нові можливості для реалізації особистісної свободи, свободи слова, збору, зберігання й поширення інформації, але, з іншого боку, створює й нові погрози для тієї ж особистості, наприклад, шляхом нагромодження персональних даних про неї. Навіть якщо це робиться в ім'я благих намірів. Так, наприклад, система електронного уряду, ставлячи своєю метою поліпшити діяльність уряду традиційного, забезпечує громадян якісними електронними послугами. Але в той же час дана система здійснює електронну обробку, збір, зберігання, пошук персональних даних громадян країни. Таким чином, громадяни зіштовхуються із загрозою порушення їхніх прав на приватне життя й особисту переписку.

З огляду на більшу популярність використання медійних технологій для впливу на свідомість людей, державні органи, політичні партії, політики прийшли до розуміння того, що класичні моделі політичного менеджменту стрімко застарівають, у зв'язку з чим вони мають потребу в перегляді відпові-

дно до сучасних реалій. Риторичним є питання про корисність телебачення в стабілізації політичної системи. Інформаційні й пропагандистські можливості телебачення величезні. І не секрет, що вони часто використовуються з метою маніпуляцій суспільною свідомістю.

Таким чином, у політичному аспекті виникають побоювання того, чи не будуть способи маніпуляцій використані з метою дискредитації демократичних цінностей. Механізмом протидії такому сценарію є самі ЗМІ, які в демократичному суспільстві не підпорядковані державі й розвиваються на основі конкуренції в інформаційному просторі. І, звичайно, – політична культура, що допомагає людині усвідомлено оцінювати інформаційні продукти сучасних ЗМІ.

Якщо зрівняти маніпулятивну й діалогову моделі політичної комунікації, то легко можна виявити, що в першій суспільний порядок денний створюється шляхом поєднання політичного порядку денного з медіа-порядком, тобто темами, на які роблять акцент ЗМІ. У маніпулятивній моделі пріоритетність тем визначається перевагами влади, які природно віддані зображенням діяльності влади в найбільш вигідному світлі. Діалогова модель побудована на критичному огляді суспільних проблем, які обговорюються учасниками мережних взаємодій. Сказане не означає, що теми обох моделей не можуть збігатися або перетинатися, однак підхід до їхнього розкриття значно відрізняється.

Як відомо, у демократичних країнах присутні кілька моделей телебачення. Комерційна модель, у рамках якої телебачення фінансується за рахунок реклами, орієнтована на показ інформаційної продукції, що користується найбільшим попитом. Державна модель орієнтована на показ просвітницьких та інформаційних програм, схильна до ідеологізації й цензури. Завданням демократичного розвитку найбільше відповідає модель суспільного телебачення, що фінансується за рахунок своєї аудиторії, а значить, не залежить ні від держави, ні від власників. Є приклади й сполучення переваг різних моделей, наприклад, комерційної й суспільної у Великобританії.

До моделі суспільного телебачення намагається перейти Україна. І з цією метою вже готується відповідне законодавство. Так, 17 квітня 2014 р. Верховна Рада прийняла закон "Про Суспільне телебачення й радіомовлення України", який вступив у дію 15 травня 2014 р. Кабінет Міністрів України ухвалив також рішення щодо створення публічного акціонерного товариства "Національна суспільна телерадіокомпанія України".

Згідно законодавства забороняється втручання державних органів і органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, а також недержавних організацій, у діяльність НСТУ з метою встановлення цензури, попереднього контролю й незаконного впливу на зміст інформації. НСТУ не зобов'язане висвітлювати діяльність органів виконавчої влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових осіб. Програми НСТУ становлять не менш 75% національного і європейського (країн, що ратифікували Європейську конвенцію про трансграничне телебачення) щодобового виробництва ефірного мовлення [7].

З моменту появи телебачення його обвинувачували в "обробці" аудиторії, в ослабленні зв'язків між людьми, у поширенні стереотипів і т.д. І в цьому є певна частка істини. Сьогодні такі ж докори адресують Інтернету. Але не можна заперечувати й те, що саме завдяки телебаченню люди стали більш інформованими, політика – більш відкритою, політики – більш відповідальними.

Телебачення є лідером у списку ЗМІ, яким довіряють українці. Про це свідчать дані соціологічного опитування "Соціального моніторингу" і Інституту соціологічних досліджень імені Яременка. Рівень довіри у ТБ – близько 49%. У газет – 45,1%, у радіо – 43,3%, в Інтернет-ЗМІ – 38,7% [8]. Ці дані корелюються із результатами всеукраїнського опитування суспільної думки, проведеного Київським міжнародним інститутом соціології 9 – 19 жовтня 2014 року, згідно якого 83% українців, тобто переважна більшість, довідуються новини з телевізора. На другому місці – Інтернет, на третьому – друзі й знайомі. У ході опитування українців попросили вказати три основних джерела новин. 83,5% респондентів сказали, що головним джерелом новин для них виступає українське телебачення, 31% – веб-сайти, по 29% – друзі/родичі й українська преса, для 21% українців одним з основних джерел новин є російське телебачення. Рідше за все громадяни черпають інформацію з українського радіо (16%), із соціальних мереж, блогів (11%), російських газет і журналів (2%) і російського радіо (1%) [9].

Популярність телебачення настільки велика, що сучасні дослідники вважають за можливе виділити два історично послідовних типи демократії: дотелевізійна й телевізійна демократія. В умовах останньої ми перебуваємо дотепер. Телевізійна демократія – тотальна й авторитарна. Посттелевізійна або мережна демократія – тотальна й тоталітарна [10, 13].

Справедливості заради, варто відзначити, що маніпуляція суспільною свідомістю застосовується як у недемократичних, так і в демократичних суспільствах. "Взагалі ж історія маніпуляції так само стара як сама історія медіа, – пише відомий німецький теоретик медіа Норберт Болц. "Це безглуздо – дорікати мас-медіа в маніпуляції. Адже їх цікавить не дійсність як така, а те, як цю дійсність бачать інші. Тому новини повинні бути такими, щоб задовольняти вимоги мас-медіа. Мас-медіа повідомляють не про те, що відбувається, а про те, що інші вважають важливим" [11, 36].

Багато західних дослідників вважають маніпуляцію загрозою демократії. Наприклад, Д. Белл у своїй праці "Соціальні рамки інформаційного суспільства" підкреслює, що доступ до інформації є умовою свободи [12, 335]. Однак, на практиці маніпуляція іноді просто необхідна, щоб, наприклад, не сіяти паніку серед населення. Доводиться визнати, що політика не може обійтися без маніпулювання су-

спільною свідомістю навіть у демократичному суспільстві, не кажучи вже про суспільство, що демократизується. У демократичному суспільстві інформаційні механізми застосовуються для непомітного управління суспільством, за якого останнє може думати, що воно приймає рішення самостійно, що воно саме обирає тих, хто повинні здійснювати владу й контролювати суспільний розвиток.

Література

1. Лиллекер Д. Дж. Политическая коммуникация. Ключевые концепты / Д. Дж. Лиллекер. – Харьков: Гуманитарный центр, 2010. – 300 с.
2. Московичи С. Век толп. Исторический трактат по психологии масс [Пер. с фр.] / С. Московичи. – М.: Центр психологии и психотерапии, 1998. – 480 с.
3. В Украине рекордно вырос уровень недоверия к СМИ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://zn.ua/UKRAINE/v-ukraine-rekordno-vyros-uroven-nedoveriya-k-smi-156169_.html
4. Хантингтон С. Третья волна: Демократизация в конце XX века / S. Huntington. – М.: РОССПЭН, 2003. – 368 с.
5. Семченков А.С. Противодействие современным угрозам политической стабильности в системе обеспечения национальной безопасности России : автореф. дис... д. полит. н. : спец. 23.00.02 – Политические институты, процессы и технологии / Андрей Сергеевич Семченков. – М., 2012. – 50 с.
6. Залевская И.И. Информационная безопасность Украины в современных условиях: политический аспект : дис... канд. полит. наук : спец. 3.00.02 – политические институты и процессы / И.И. Залевская. – Одеса, 2011. – 176 с.
7. В Украине появилось общественное телевидение [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://news.mail.ru/inworld/ukraina/society/20071737/?frommail=1>
8. В рейтинге доверия ТВ уступает только украинской армии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://lb.ua/news/2014/12/25/290594_ukraintsi_veryat_televizoru_bolshe.html
9. 83% украинцев узнают новости из телевизора [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://society.lb.ua/life/2014/10/29/284302_83_ukraintsev_uznayut_novosti.html
10. Третьяков В.Т. Будущий виртуальный коммунизм и гипновидение: о массовом телевидении и массовой политике / В.Т. Третьяков // Полис. – 2014. – С. 9-20.
11. Болъц Н. Албука медиа / Норберт Болъц. – М.: Издательство "Европа", 2011. – 136 с.
12. Белл Д. Социальные рамки информационного общества / Д. Белл // Новая технократическая волна на Западе. – М., 1986. – С.330-342.

References

1. Lilleker D.Dzh. Politicheskaia kommunikatsiia. Kliuchevye kontsepty / D. Dzh. Lilleker. – Khar'kov: Gumanitarnyi tsentr, 2010. – 300 s.
2. Moskovichi S. Vek tolp. Istoricheskii traktat po psikhologii mass [Per. s fr.] / S. Moskovichi. – M.: Tsentr psikhologii i psikhoterapii, 1998. – 480 s.
3. V Ukraine rekordno vyros uroven' nedoveriia k SMI [Elektronnii resurs]. – Rezhim dostupu: http://zn.ua/UKRAINE/v-ukraine-rekordno-vyros-uroven-nedoveriya-k-smi-156169_.html
4. Khandington S. Tret'ia volna: Demokratizatsiia v kontse XX veka / S. Handington. – M.: ROSSPEN, 2003. – 368 s.
5. Semchenkov A.S. Protivodeistvie sovremennym ugrozam politicheskoi stabil'nosti v sisteme obespecheniia natsional'noi bezopasnosti Rossii : avtoref. dis... d. polit. n. : spets. 23.00.02 – Politicheskie instituty, protsessy i tekhnologii / Andrei Sergeevich Semchenkov. – M., 2012. – 50 s.
6. Zalevskaia I.I. Informatsionnaia bezopasnost' Ukrainy v sovremennykh usloviakh: politicheskii aspekt : dis... kand. polit. nauk : spets. 3.00.02 – politicheskie instituty i protsessy / I.I. Zalevskaia. – Odesa, 2011. – 176 s.
7. V Ukraine poiavilos' obshchestvennoe televidenie [Elektronnii resurs]. – Rezhim dostupu: <http://news.mail.ru/inworld/ukraina/society/20071737/?frommail=1>
8. V reitinge doveriia TV ustupaet tol'ko ukrainskoi armii [Elektronnii resurs]. – Rezhim dostupu: http://lb.ua/news/2014/12/25/290594_ukraintsi_veryat_televizoru_bolshe.html
9. 83% ukraintsev uznaiut novosti iz televizora [Elektronnii resurs]. – Rezhim dostupu: http://society.lb.ua/life/2014/10/29/284302_83_ukraintsev_uznayut_novosti.html
10. Tret'iakov V.T. Budushchii virtual'nyi kommunizm i gipnovidenie: o massovom televidenii i massovoi politike / V.T. Tret'iakov // Polis. – 2014. – S. 9-20.
11. Bol'ts N. Azbuka media / Norbert Bol'ts. – M.: Izdatel'stvo "Evropa", 2011. – 136 s.
12. Bell D. Sotsial'nye ramki informatsionnogo obshchestva / D. Bell // Novaia tekhnokraticheskaia volna na Zapade. – M., 1986. – S.330-342.